ЮРИДИЧНІ ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З ІНФОРМАЦІЙНИМ РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ

Прядко А. О.

У статті досліджується проблема існування інформаційного рейдерства в Україні, можливі позитивні та негативні наслідки цього явища, нормативно-правова база, якою опосередковано регулюється захист від інформаційного рейдерства та його наслідків, юридичні та неюридичні шляхи подолання (мінімізації шкоди) інформаційного рейдерства в сучасних реаліях. Встановлюються проблеми в регулюванні захисту прав фізичних та юридичних осіб від інформаційного рейдерства та інші прогалини в українському законодавстві з цього питання, окрім того, пропонуються шляхи їх усунення. Розглядаються практичні приклади застосування методів боротьби з інформаційним рейдерством в Україні на прикладі певних вітчизняних компаній та їх потенційна ефективність для масового застосування іншими суб'єктами.

Ключові слова: юридична особа, рейдерство, інформаційне рейдерство, боротьба з рейдерством, ділова репутація, захист ділової репутації.

В статье исследуется проблема существования информационного рейдерства в Украине, возможные позитивные и негативные последствия данного явления, нормативно-правовая база, которой регулируется защита от информационного рейдерства и его последствий, юридические и неюридические пути преодоления (минимизации ущерба) информационного рейдерства в современных реалиях. Устанавливаются проблемы в регулировании защиты прав физических и юридических лиц от информационного рейдерства и другие пробелы в украинском законодательстве по этому вопросу, кроме того, предлагаются пути их устранения. Рассматриваются практические примеры применения методов борьбы с информационным рейдерством в Украине на примере определенных отечественных компаний, их потенциальная эффективность для массового применения другими субъектами.

Ключевые слова: юридическое лицо, рейдерство, информационное рейдерство, борьба с рейдерством, деловая репутация, защита деловой репутации.

The article examines the problem of the existence of information raiding in Ukraine, the possible positive and negative consequences of this phenomenon, the legal framework that indirectly regulates protection against information raiding and its consequences, legal and non-legal ways of overcoming (minimizing harm) information raiding in modern realities. Information raiding is an activity aimed at aggressively seizing, paralyzing activities and promoting the victim's business reputation for discrediting her and her goods on the market. It is determined that the fight against information raiding balances at the intersection of the rights of the two opposing parties in this situation: the right to gather peacefully, without weapons and to hold meetings, rallies, marches and demonstrations, the right to freedom of thought and expression, on the one hand, and the right to the business reputation of the legal person, on the other. Prob-

lems in regulating the protection of the rights of individuals and legal entities against information raiding and other gaps in the Ukrainian legislation on this issue are identified, and ways of their elimination are suggested. Practical examples of application of methods of combating information raiding in Ukraine on the example of certain domestic companies and their potential effectiveness for mass use by other actors are considered. It is emphasized that due to the imperfection of the domestic legislation and the unwillingness of local governments to take proactive measures to protect their main taxpayers, legal entities Ukraine is a favorable environment for the spread and even greater rooting of aggressive attacks on business. Only a clear legislative regulation, coordinated and coordinated work of representatives of legal entities, executive authorities, local self-government and indifferent citizens can overcome such a negative phenomenon. The eradication of information raiding will help to improve the economic and investment climate in the country, which will inevitably improve the standard of living of the population.

Key words: legal person, raider, informational raider, fight against raider, business reputation, protection of business reputation.

Постановка проблеми та її актуальність. Нині в епоху інформаційних технологій усе більш актуальним стає питання захисту своєї інформації та інформації про себе у її первісному вигляді. І це стосується не лише певних особистих даних, а й відомостей про ділову репутацію юридичної особи. Зараз питання захисту ділової репутації юридичних осіб стає нагальним через зловживання певними зацікавленими громадянами своїми правами на висловлення «власної думки». Основною проблемою, яка буде розглянута у цій статті, є винайдення шляхів юридичної протидії так званому «інформаційному рейдерству», розгляд варіантів судового та позасудового захисту порушеного права.

Актуальність цієї теми полягає у тому, що інформаційне рейдерство чинить перешкоди нормальній господарській діяльності великої кількості підприємств реального сектору економіки і шляхи його подолання або хоча б мінімізації шкідливого впливу допоможуть юридичним особам не гальмувати свою діяльність та максимально швидко відновлювати свою високу працездатність.

Стан дослідження. Дослідженням суміжної до інформаційного рейдерства тематики займалися такі наукові діячі, як О.В. Черевко, О.Б. Тарашанська, О.М. Юрченко. Однак особливу увагу під час розробки шляхів боротьби з інформаційним рейдерством варто звернути на доробки практикуючих юристів Г.В. Попкової, Г.П. Сегіди.

Метою статті є пошук юридичних та неюридичних шляхів боротьби з інформаційним рейдерством.

Виклад основного матеріалу. Конституцію України кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів

і переконань (стаття 34). Разом із тим відповідно до статті 68 Конституції України кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Праву на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань відповідає обов'язок не поширювати про особу недостовірну інформацію та таку, що ганьбить її гідність, честь чи ділову репутацію [1].

Є багато різних визначень рейдерства, але всіх їх поєднує те, що «рейдерство» - це завжди недружнє поглинання або навіть захоплення. Ставлення до нього в більшості країн неоднозначне і часто негативне [2].

Інформаційне рейдерство - це порівняно новий і не характерний раніше різновид рейдерства для України і країн СНД. За своєю моделлю воно нагадує «п'яту хвилю» рейдерства в США, де рейдер здатний тактичними прийомами «розгойдування» механізму оперативного управління діяльністю компанії поглинати компанії-жертви [2].

Важливо відрізнити напрями рейдерства в різних країнах. У країнах з розвинутою ринковою економікою інформаційне рейдерство спрямоване на зниження вартості акцій компаній-жертв з подальшим їх поглинанням та розпродажем їх майна, активів тощо. Самі рейдери вважають свою діяльність корисною для економіки, позаяк «чистка» слабких підприємств на законних підставах підвищує ефективність бізнесу. Скупка великих пакетів акцій неефективних компаній служить тому, щоб повалити топ-менеджмент, скоротити непродуктивні витрати, продати зайві підрозділи і в підсумку підняти ціни на акції [2].

Однак у економічно слабких, малорозвинених та корумпованих країнах, до яких належить Україна, головною метою інформаційного рейдерства є блокування роботи компанії-жертви, зниження її собівартості та/або вартості продукції, робіт та послуг, які вона надає, створення негативної суспільної думки стосовно такого підприємства, зменшення клієнтської бази, отримання неправомірної вигоди за припинення такої агресивної діяльності тощо. На жаль, у нашій країні такі дії здійснюються для захоплення компаній-жертв за мізерними цінами, отримання «відкупних» за спокійну працю та як метод боротьби з конкуренцією на ринку. Українське рейдерство - це, в основному, протизаконний, корупційний перерозподіл власності, а не процес економічної оптимізації [2].

Таким чином, у наших реаліях інформаційне рейдерство являє собою діяльність, спрямовану на агресивне захоплення, паралізацію діяльності та паплюження ділової репутації компанії-жертви задля дискредитування її та її товарів на ринку.

Шляхів для здійснення інформаційного рейдерства досить у сучасному суспільстві, де кожна людина щохвилини безперервно сприймає інформацію. Найпоширенішими в Україні є:

- поширення недостовірної інформації в мережі Інтернет про саму компанію, її методи роботи, організацію тощо;

- залишення так званих «фейкових» відгуків негативного характеру про роботу компанії та/або про її товари, що можуть не відповідати дійсності, та бути написаними зовсім не споживачами товарів/або послуг, які надаються компанії;

- демонстрації з плакатами, гаслами і т.д., що паплюжать ділову репутацію компанії та перешкоджають її роботі.

Всі ці методи спрямовані на знізчення статусу та ділової репутації компанії. Безперечно, це не є «рейдерством» у класичному для більшості розумінні: не є силовим захопленням адміністративних будівель (приміщень) підприємства. Однак мету носить одну й ту саму - недружнє поглинання за найнижчою вартістю та/або агресивна боротьба з конкурентами.

Таким чином, боротьба з інформаційним рейдерством балансує на стику прав двох протидіючих у цій ситуації сторін: права збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, з одного боку, та права на недоторканість ділової репутації юридичної особи - з іншого.

Так, статтею 94 Цивільного кодексу України визначено, що «юридична особа має право на недоторканість її ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати» [3].

Відповідно до ст. 201 Цивільного кодексу України ділова репутація юридичної особи є немайновим благом [3].

Особисті немайнові права юридичної особи захищаються відповідно до глави 3 цього Кодексу та включають у себе як судовий, так і позасудовий порядок захисту.

Оскільки способів порушення законного права юридичних осіб на недоторканість ділової репутації є безліч, вони належать до різноманітних галузей суспільного життя, вважаємо за необхідне сконцентрувати свою увагу на шляхах протидії поширенню недостовірної інформації та паплюженню ділової репутації шляхом мітингів, демонстрацій, гасел тощо, бо саме цей спосіб може не тільки похитнути діловий імідж, а й фактично перешкоджати нормальній роботі підприємства.

Ст. 39 Конституції України надає громадянам право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування [4].

У ч. 1 ст. 20 Загальної декларації прав людини встановлено, що «кожна людина має право на свободу мирних зібрань», так само як і в ст. 21 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права визначено право на мирні зібрання.

Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [4].

На жаль, у законі чітко не прописана необхідність захисту прав не лише громадян - фізичних осіб, а й юридичних осіб, чий права теж, безумовно, порушуються. Тому дії з юридичного обмеження в проведенні таких негативних і агресивних стосовно юридичних осіб заходів можуть здійснюватися лише з міркувань збереження громадського порядку та охорони прав саме фізичних осіб.

Широкі повноваження громадян у сфері масових публічних зібрань можуть приводити до зловживання з корисливою метою своїми правами та порушенням прав інших осіб.

Зараз таке свавілля стає все більш і більш популярним. Нерідко можна побачити мітингуючих поряд з якоюсь адміністративною будівлею, підприємством, банком тощо, які виголошують гучні негативні гасла стосовно юридичної особи, її керівників або співробітників, або безперервною колоною переходять через пішохідний перехід з плакатами, тим самим блокуючи проїзд автомобільного транспорту до підприємства, установи, організації, а отже, перешкоджають повноцінному функціонуванню.

Насправді, така ситуація є доволі руйнівною для ділової репутації юридичної особи-жертви та організації роботи взагалі. Пішоходи, що проходять повз, не розбираються у ситуації та в правдивості вигуків і написаних текстів, вони просто сприймають інформацію і формують у себе та серед своїх знайомих негативну суспільну думку. Такі дії призводять до доволі болючого удару по іміджу компанії та по формуванню клієнтської бази, що, по суті, є інформаційним нападом на юридичну особу.

Слід констатувати, що чинне законодавство з питань організації і проведення мирних заходів є недосконалим. Раніше діяла спеціальна норма, яка регулювала порядок проведення масових зібрань. Однак Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про порядок організації і проведення зібрань, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР» від 28.07.1988 року був визнаний неконституційним [5].

Однак, на щастя, згідно з п. 1. розділу XV «Перехідні положення» Конституції України він діє в частині, що не суперечить Конституції України, в тому числі щодо того, що про проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій мають бути завчасно повідомлені органи виконавчої влади та місцевого самоврядування [4]. Також визначено осіб, уповноважених звертатися до виконавчих органів сільських, селищних, міських рад з повідомленням про проведення мирного заходу, вимоги до змісту такого повідомлення, вимоги щодо забезпечення виконавчими органами сільських, селищних, міських рад умов проведення мирного заходу тощо [6].

Таким чином, мітингарі мають повідомляти органи виконавчої влади та місцевого самоврядування про свої наміри провести такий захід. Це здійснюється задля можливості органів влади забезпечити дотримання правопорядку на цьому заході.

Відповідно до Указу Президії Верховної Ради СРСР «Про порядок організації і проведення зібрань, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР» від 28.07.1988 року «Заява про проведення зборів, мітингів, вуличного походу або демонстрації подається в письмовій формі не пізніше як за десять днів до намічуваної дати їх проведення. У заяві зазначаються мета, форма, місце проведення заходу або маршрути руху, час його початку і закінчення, передбачувана кількість учасників, прізвища, імена, по батькові уповноважених (організаторів), місце їх проживання і роботи (навчання), дата подачі заяви» [5].

Оскільки відповідно до Конституції України має забезпечуватися суспільна безпека та непорушення прав інших осіб, то саме ця норма і є відносно рятівною для юридичних осіб-жертв.

Так, відповідно до ст. 280 Кодексу адміністративного судочинства України органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування негайно після одержання повідомлення про проведення зборів, мітингів,

походів, демонстрацій тощо мають право звернутися до окружного адміністративного суду за своїм місцезнаходженням із позовною заявою про заборону таких заходів чи про встановлення іншого обмеження права на свободу мирних зібрань (щодо місця чи часу їх проведення тощо) [7].

Органам місцевого самоврядування пп. 3 п. Б ч. 1 ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» надана можливість вирішення відповідно до закону питань про проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовищних та інших масових заходів; здійснення контролю за забезпеченням під час їх проведення громадського порядку [8].

Позивач має обґрунтувати необхідність встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань у демократичному суспільстві та пропорційність запропонованого у позові способу обмеження [7].

Суд задовольняє вимоги позивача в інтересах національної безпеки та громадського порядку в разі, якщо визнає, що проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших зібрань може створити реальну небезпеку заворушень чи вчинення кримінальних правопорушень, загрозу здоров'ю населення або правам і свободам інших людей [7].

Таким чином, якщо органи виконавчої влади або місцевого самоврядування будуть відповідально відноситись до нагляду за проведенням масових зібрань, то буде можливість уникнути протиправної діяльності стосовно паплюження ділової репутації українських компаній.

Однак хочіть меншої кількості перехожих, але все одно залишаться неприємні відголоски, які будуть сприйматися більш ніж серйозно. Проте можливе застосування нестандартних підходів боротьби з проникненням негативною неправдивою інформацією в свідомість пересічних громадян. Один із таких способів був запропонований на спільному засіданні Правового комітету та Комітету з маркетингу та комунікацій Європейської Бізнес-Асоціації у Дніпрі на тему «Протидія інформаційному рейдерству та нестандартні підходи до вирішення проблеми».

Так, представники одного з банків Дніпропетровщини проводили боротьбу із таким «чорним піаром» стосовно своєї компанії маркетинговим шляхом. Ними були прийняті заходи для дискредитації негативної кампанії мітингарів шляхом переведення їхньої акції в жарт. До пікетувальників вони запросили групу акторів у костюмах клоунів та увімкнули на фоні музику із дитячих мультфільмів [9].

Хоча цей метод є зовсім неюридичним та не може стовідсотково уберегти юридичну особу від паплюження її ділової репутації, він допоможе принаймні не акцентувати увагу перехожих на негативних гаслах і написах, сприймати таке скупчення людей як щось несерйозне або просто посміхнутися і піти далі.

Висновок. Підсумовуючи, можна сказати, що інформаційне рейдерство глибоко проникло в сучасні реалії українського суспільства. Корумпованість влади, недосконалість вітчизняного законодавства та небажання органів місцевого самоврядування вчиняти активні дії із захисту своїх основних платників податків - юридичних осіб є сприятливим середовищем для поширення та ще більшого укорінення таких агресивних нападів на український бізнес. Лише чітке законодавче врегулювання, скоординована та відлагоджена робота представників юридичних осіб, органів виконавчої влади, місцевого

самоврядування та небайдужих громадян може поборо-ти таке негативне явище. Викорінення інформаційного рейдерства буде сприяти поліпшенню економічного та інвестиційного клімату в країні, що призведе до неминучого покращення рівня життя населення.

Література

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 1 від 27.02.2009 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» / *Верховна Рада України*. Офіційний вебсайт. Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної Ради України © 1994-2018. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09.
2. Мартынюк Н. Рейдерство: причины, классификация, защита. *Лига Закон*. 2012. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/59788_reyderstvo-prichiny-klassifikatsiya-zashchita.
3. Цивільний кодекс України з останніми змінами та доповненнями. Редакція від 04.11.2018 / *Верховна Рада України*. Офіційний вебсайт. Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної Ради України © 1994-2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n11>.
4. Конституція України. З останніми змінами та доповненнями. Редакція від 30.09.2016 / *Верховна Рада України*. Офіційний вебсайт. Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної Ради України © 1994-2018. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про порядок організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в СРСР» / *Верховна Рада України*. Офіційний вебсайт. Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної Ради України © 1994-2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v9306400-88>.
6. Лист Міністерства юстиції України № 1823-0-1-09-18 від 26.11.2009. / *Верховна Рада України*. Офіційний вебсайт. Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної Ради України © 1994-2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v823-323-09>.
7. Кодекс адміністративного судочинства України з останніми змінами та доповненнями. Редакція від

04.11.2018 / *Верховна Рада України*. Офіційний вебсайт. Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної Ради України © 1994-2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n12675>.

8. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» з останніми змінами та доповненнями. Редакція від 04.11.2018 / *Верховна Рада України*. Офіційний вебсайт. Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної Ради України © 1994-2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

9. Виступ Попкова Г.В. на засіданні маркетингового і правового комітетів EBA Dnipro - Dnipro Office of European Business Association на тему «Протидія інформаційному рейдерству» 24.09.2018 рік. *Європейська Бізнес Асоціація*. URL: <https://eba.com.ua/protidiya-informatsijnomu-rejderstvu-ta-nestandardni-pidhody-do-vyrishennya-problemy/>.

10. Сегида Г. Рейдерство: что это такое и как происходят захваты бизнеса. © 2007-2018. *ЛІГАБізнесІнформ*. 2016. URL: <https://blog.liga.net/user/gsegida/article/23958>.

11. Таращанська О.Б. Рейдерство в Україні: причини виникнення та шляхи подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. № 2. 2011. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/ipd_2011_2_32.pdf.

12. Черевко О.В. Рейдерство як одна із серйозних загроз економічній безпеці підприємства. *Ефективна економіка*. № 12. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3308>.

13. Юрченко О.М. Рейдерство в Україні. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. № 2 (28). 2012. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/boz_2012_2_12.pdf.

Прядко А. О.,
студентка V курсу факультету адвокатури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого